

ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ ТЕОРІЇ БАГАТОКОМПОНЕНТНОГО СКЛАДНОПІДРЯДНОГО РЕЧЕННЯ З ПОСЛІДОВНОЮ ПІДРЯДНІСТЮ

У статті розглянуто основні проблемні питання теорії багатокompонентного складнопідрядного речення з послідовною підрядністю, проаналізовано праці мовознавців щодо критеріїв класифікації зазначених синтаксичних одиниць.

Ключові слова: багатокompонентне складнопідрядне речення з послідовною підрядністю, включення, поліпредикативні одиниці, послідовна підрядність, синтаксис.

Постановка проблеми. У сучасному мовознавстві немає одностайної думки щодо критеріїв класифікації багатокompонентних складнопідрядних речень, дефініції зазначеної синтаксичної одиниці. Існує ряд досліджень, котрі пропонують різні погляди на це синтаксичне явище.

Мета статті – висвітлити основні дискусійні питання теорії багатокompонентного складнопідрядного речення з послідовною підрядністю.

Аналіз актуальних досліджень. Складні речення, що містять у собі три і більше предикативні одиниці, досить поширені в сучасній українській літературній мові. Питання структури та функціонування таких складних речень досліджували такі мовознавці як С. Бевзенко, О. Вержбицький, Г. Гаврилова, Л. Гукова, Л. Калашникова, О. Кузьмич, С. Морозова, О. Стеценко, В. Шитов, К. Шульжук та ін.

Виклад основного матеріалу. Питання теорії складнопідрядного речення залишається дискусійним у сучасній лінгвістиці. Висвітлюючи його, мовознавці не мають єдиної спільної думки. Так, К. Шульжук стверджує, що такі конструкції були «широковживаними у давньоруській, староросійській та староукраїнській мовах» [6, с. 23].

У сучасному мовознавстві є різні терміни для їх позначення. Зокрема М. Плющпропонує називати їх «складними реченнями ускладненого типу», «складними синтаксичними конструкціями» [3, с. 245], А. Загнітко, І. Вихованець, Г. Калашникова, К. Шульжук уводять поняття «багаточленних складних речень» або «поліпредикативних складних речень» [6, с. 128]. Г. Гаврилова та П. Лекант називають такі конструкції «ускладненими складними реченнями» [6, с. 134]. Усі ці визначення функціонують паралельно і є синонімами.

Складні речення, котрі складаються з трьох і більше предикативних одиниць, можуть мати в собі декілька видів синтаксичного зв'язку. Такі

речення називають «полізв'язковими» та кваліфікують як складні синтаксичні конструкції. А. Загнітко пропонує таке визначення складних синтаксичних конструкцій: «Це такі утворення, в яких поєднуються різні види синтаксичного зв'язку (сурядний і підрядний). [2, с. 488]. Вони можуть бути трьох типів: багатокomпонентні складносурядні, багатокomпонентні складнопідрядні та багатокomпонентні безсполучникові.

Серед багатокomпонентних складнопідрядних речень науковці виділяють окремі різновиди: конструкції з послідовною підрядністю, конструкції з супідрядністю (однорідною чи неоднорідною) та конструкції з комбінацією різних типів підрядності.

Супідрядність – це такий тип підрядності, при якому дві і більше підрядні частини залежать від тієї самої головної частини. Традиційно супідрядність поділяють на однорідну (в якій усі підрядні частини залежать від одного слова чи словосполучення та відповідають на одне й те саме питання) та неоднорідну (підрядні частини залежать від різних слів головної, відповідають на різні питання) [2, с. 442].

Ми вважаємо, що для одиниць, обраних нами для дослідження, найдоречнішим є термін багатокomпонентні складнопідрядні речення з послідовною підрядністю.

Багатокomпонентні складнопідрядні речення з кількома підрядними можуть поєднуватися з головним способом послідовного підпорядкування. Важливою ознакою, яка вирізняє конструкції з послідовною підрядністю, є характер синтаксичного зв'язку між підрядними компонентами і особливості поділу їх на рівні членування. У цих реченнях кожен підрядний компонент, крім останнього, є одночасно і головним, і підрядним, оскільки має «два вектори синтаксичної залежності, спрямовані від головної частини і від залежної від неї підрядної» [4, с. 313].

К. Шульжук зазначає, що конструкції з послідовною підрядністю є «найпоширенішою моделлю серед складнопідрядних багатокomпонентних речень» [4, с. 311]. У навчальному посібнику «Синтаксис української мови» він подає таке визначення: «Це такі конструкції, в яких лише перша підрядна частина перебуває в прямому, безпосередньому зв'язку з абсолютно незалежною у синтаксичному плані головною частиною, а кожне наступне підрядне синтаксично залежить від попереднього» [4, с. 312].

На думку С. Бевзенка, багатокомпонентні складнопідрядні речення з послідовною підрядністю – це «такі складнопідрядні речення, в яких при одній головній частині виступає дві і більше підрядних частин» [1, с. 5].

Залежно від того, яке місце займає підрядна частина стосовно головної, у багатокомпонентних складносурядних реченнях з послідовною підрядністю розрізняють підрядні частини різних ступенів: першого (перша підрядна частина), другого (друга підрядна частина), третього (третя підрядна частина) тощо. Такі речення у мовознавстві прийнято називати реченнями зі ступеневою підрядністю (залежно від кількості частин).

У мінімальній, трикомпонентній, конструкції наявні два організуючі центри: абсолютно незалежне головне речення і підрядне першого ступеня підпорядкування, що поєднує в собі одночасно ознаки і підрядного, і головного речення. Конструкції з послідовною підрядністю завжди мають чітко визначену кількість рівнів членування: у трикомпонентних – два, наприклад: *«Буває такий противник, проти котрого остогидне чоловікові тривати в опозиції вже навіть поминувши те, що тая опозиція не приносить жодного пожитку»* [4, с. 315]; *«Жаль сказати, що між нашою рушкою інтелігенцією, котра так любить називати себе демократичною, досить часто стрічаються такі чисто аристократичні погляди»* [4, с. 319]; *«Дякуймо Богу, що він з тим страшенним оруж'єм не взявся обробляти нашого мужика, котрого й так уже досить обробляють усілякі «теоретики і практики»* [5, с. 69]; у чотирикомпонентних – три, наприклад: *«Від давен-давна констатують і показують руські газети, опираючись на совісній і ненастанній аналізі всіх польських праць і починань в Галичині, що браття наші поляки помимо так многих і тяжких досвідів, які досі зібрали на полі «високої політики», яка не вилічилася ще зі своєї тяжкої недуги – мрій о політичній реставрації Польщі в давніх границях»* [4, с. 342]; у п'ятикомпонентних – чотири: *«В тій же «Зірці» находимо відзив покійного Володимира Навроцького, котрий виражається про той стих, що, хоч ім'я його автора знане вже і цінне в руській літературі, то предсі сей стих подобається йому ліпше, ніж всі інші, печатані досі твори Данкевича»* [4, с. 349]; *«Загальнорозширена думка, що Франція – край демократичних порядків, котрі особливо ясно визначаються в тім, що земля там поділена на дрібні частки, находиться переважно в руках рільників-хліборобів, що обробляють її при помочі найманих робітників»*

[5, с. 54]; тощо, тобто кількість рівнів членування завжди на одиницю менша, ніж кількість компонентів.

Класифікуючи багатокomпонентні складнопідрядні з послідовною підрядністю, вчені беруть за основу різні критерії: кількість предикативних одиниць, характер зв'язку між компонентами та ін. Так, наприклад, С. Бевзенко класифікує багатокomпонентні складнопідрядні речення залежно від кількості одиниць у їх складі. Він виділяє речення з три, чотири та більше ступеневою підрядністю. К. Шульжук та А. Загнітко пропонують класифікувати речення за характером зв'язку між його компонентами. Таку думку також підтримують М. Я. Плющ та І. Вихованець. Вони пропонують поділяти багатокomпонентні речення на з'ясувальні, означальні та обставинні.

Висновки. Таким чином, підтримуючи погляди К. Шульжука, вважаємо, що багатокomпонентні складнопідрядні речення з послідовною підрядністю – це такі конструкції, в яких лише перша частина перебуває в прямому, безпосередньому зв'язку з абсолютно незалежною у синтаксичному плані головною частиною, а кожне наступне підрядне залежить від попереднього. Відповідно до цього, розрізняємо підрядні частини різних ступенів: першого, другого, третього тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бевзенко С. П. Складне речення як синтаксична одиниця / С. П. Бевзенко // Структура складного речення в українській мові. – К. : КДПІ, 1987. – С. 3-10.
2. Загнітко А. П. Український синтаксис : теоретико-прикладний аспект / А. П. Загнітко. – Донецьк, 2009. – 137 с.
3. Плющ М. Я. Сучасна українська літературна мова : підручник / М. Я. Плющ. – 7 вид., стереотипне. – К. : Вища школа, 2009. – 430 с.
4. Франко І. Я. Зібрання творів у 50 томах / І. Я. Франко. – К. : Наук. думка, 1980. – Т. 46. – 567 с.
5. Франко І. Я. Зібрання творів у 50 томах / І. Я. Франко. – К. : Наук. думка, 1980. – Т. 26. – 456 с.
6. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : підручник / К. Ф. Шульжук. – К. : Академія, 2004. – 397 с.

Ковган Т. Н. Проблемные вопросы теории сложноподчиненного предложения с последовательной подчиненностью.

В статье рассмотрены основные проблемные вопросы теории многокомпонентного сложноподчиненного предложения с последовательной подчиненностью, проанализированы работы ученых относительно критериев классификации указанных синтаксических единиц.

Ключевые слова: включения, многокомпонентное сложноподчиненное предложение с последовательной подчиненностью, синтаксис, полипредикативные единицы, последовательная подчиненность.

Kovgan T. Problem theory questions of the compound structures with multiple subordinate clauses.

The article deals with the main problem issues of the theory of multicomponent complex sentence with successive subtraction, analyzes works of linguists on the criteria for the classification of these syntactic units.

Key words: multicomponent complex sequence with sequential subtraction, inclusion, polipredicative units, sequential subordination, syntax.

Ю. В. Леміш

МОДЕЛІ МЕТАФОРИЗАЦІЇ В АНГЛІЙСЬКИХ ЗАГАДКАХ

У статті розглянуто моделі метафоризації англійських загадок як прояв лінгвокультурних особливостей таких текстів малої форми. Аналіз актуальних наукових досліджень доводить недостатність вивчення цих особливостей в контексті діалогу культур. Дискурсивний підхід до вивчення англомовної загадки є найбільш цікавим із наукової точки зору, і автор наводить яскраві приклади для підтвердження важливості вивчення цього жанру за допомогою різних наукових підходів.

Ключові слова: тексти малої форми, загадки, лінгвокультурні особливості, дискурс, діалог культур.

Постановка проблеми. Ядро будь-якої культури складають ідеї та особливо цінності, що передаються традиціями. Традиції кожної культури мають цілісний характер та представляють собою складну систему взаємопов'язаних елементів – ідеалів, норм, переконань, що є регуляторами людської поведінки.

Тема діалогу та взаєморозуміння культур є все більш актуальною в наші дні. В ній все більше значення відіграють питання специфіки, самобутності та розбіжностей між культурами різних народів, що робить питання ґрунтовного дослідження проблеми спілкування та взаєморозуміння різних народів та культур актуальним.

Загадка як жанр є однією з найдавніших форм культури. Вона виступає у ролі своєрідного вчителя, представляючи світ із точки зору соціуму, відображаючи колективну систему цінностей. Цей жанр у першу чергу виконує дидактичну функцію, транслюючи певний погляд на предметний світ за допомогою фольклорного коду [9]. Вивчення і дослідження загадки залишається актуальним з огляду на зв'язок її